

॥ ॐ ॥

Re No 191

ગુજરાતી નવલકથા નામે

એરી નાગણ

(પ્રપંચોથી ભરપુર)

(લેખક તેમજ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.)

કવિ કૃષ્ણપ્રસાદ લલિતભાઈ ભટ્ટ.

કપડવણ્ણ નિવાસી

હાલ મુ. દોહદ.

મોલ એજન્ટ — પ્રાણજ્ઞાલ જીવજીદાસ વાળણી.

માલિક: — “ પ્રાણજીવન પુસ્તકાલય ”

ટાવર રોડ — સુરત.

સુરત બરાનપુરી બાગળ ઉપર આવેલા શ્રી “ અનાવલ ” પ્રીન્ટીંગ

પ્રેસમાં રધુભાઈ લલિતભાઈ દેશાઈએ છાપી.

(કર્તાને હક સ્વાધીન છે)

આવૃત્તિ ૧.

ઈ. સ. ૧૯૨૬.

પ્રત ૧૦૦૦.

સવત ૧૯૮૨

કીંમત રૂ. ૦-૪-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગજગતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમિક ૧૨૭૭૫ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ જે રી નાગણ

વિષય

૧૨૭૪૪

॥ ૐ ॥

ગુજરાતી નવલકથા નામે

ઝેરી નાગાણ

(પ્રપંચોથી ભરપુર)

(લેખક તેમજ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા.)

કવિ કુમ્ભપ્રસાદ લલિતભાઈ ભટ્ટ.

કપાલજીન નિવાસી.

મિલ મુ. દોહદ.

સોલ રેન્ડન્ટ:—પ્રાણલાલ શંભુદાસ વાળજી.

અધિક:—“ પ્રાણજીવન પ્રેક્ષકાલય ”

પાવર રોડ-સુરત.

સુરત બરાનપુરી ભાગળ ઉપર આવેલા શ્રી “ અનામિકા ” પ્રીન્ટીંગ

પ્રેસમાં રજુઆતી લલિતભાઈ દેસાઈએ છાપી.

(કતાને હક સ્વાધીન છે.)

*આવૃત્તિ ૧.

ઈ. સ. ૧૯૨૬.

પ્રત ૧૦૦૦.

સંવત ૧૯૮૨

કીંમત રૂા. ૦-૪-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ગ્રંથોપસંગ્રહ
૧૨૭૭૫
અનુક્રમણિકા.

નં.	નામ	પૃથાંક
૧	અખળા કે પ્રખળા ?	૧-૬
૨	લાલચુ ચેલા.	૬-૧૧
૩	બારવટીઆનો આશ્રય.	૧૧-૧૬
૪	પરિચય.	૧૭-૧૮
૫	જંગલમાં.	૧૯-૨૦
૬	‘ હગો કોઇનો સગો નથી.’	૨૧-૨૮
૭	રણુમયદાનમાં.	૨૮-૩૧
૮	ભચાવ અને છેવટ.	૩૨-૪૨
	ઉપસંહાર.	

❀ લેખકના બે બોલ ❀

વાંચક !

આ ઝેરી નામણુ નામની નવલકથા આપના કરકમળમાં મુકવા સફળ થયો છું. આ નવલકથા ' સાપ મથા ને સિસોટા રજા ' તેવી છે. દુનીઆમાંથી સત્ય પ્રેમધારી, પતિવ્રતને ચાહનારી આળાઓ અદૃશ્ય થઈ અને કૃત્રિમ પ્રેમ દર્શાવનારી. કપટકળામાં ફસાવનારી. ધનને હરનારી. પ્રાણુ હણી કરનારી કુટિલાઓ ઉત્પન્ન થઈ. આ નવલકથામાં તેવી ઝેરી નામણુ ઉર્ફે કળારતી પોતાના પતિનું સત્યાનાથ કાઢી સ્વતંત્રતા ધરે છે. પરંતુ રામ રાખે તેને કેણુ ચાખે. તે મુત્રાનુસાર કળાવતી પોતાના પતિને વિષ પાવા તૈયાર થાય છે. પરંતુ શરબત પોતાના હસ્તેજ પાછાં પ્રભુની કારમી કળામાં ફસાય છે. વળી ' દગો ફાઇને સગો નથી. ' તે મુત્ર પણુ તેના દણીથીજ સત્ય થાય છે. જે વિષ પોતાના પતિને પાવા તૈયાર કયું હતું તે પોતાના બાઇને પાછાં દુનીઆમાંથી અદૃશ્ય કરે છે. પોતાના પગ પરજ દગો કરવા જતાં કુહવાડો મારે છે. અને પ્રભુ અદલ ઇન્સાફી છે, તેનો સાક્ષાત્કાર કરાવે છે.

વાંચક ! નવલકથાના દોષ નહિ જોતાં હસ વૃત્તિએ સાર ગ્રહણ કરશે જેથી લેખકનો શ્રમ સફળ થશે.

મુ. દોહડ
હાઈકોર્ટ અધ્યક્ષ.

}

લી:-

કૃષ્ણ પ્રસાદ.

અર્પણ પત્રિકા.

પદમસ્નેહી

ડબ્લ્યુ. એમ. સત્યગ્રાહી.

આપની સાહિત્ય પ્રતિની ઉંચી લાગણીએ

દોરાર્ધ આ લઘુ પુસ્તક આપને

અર્પણ કરું છું.

લી૦

કૃષ્ણપ્રસાદ.

॥ हरि ॐ ॥

✽ ઝેરી નાગણ. ✽

પ્રકરણ પહેલું.

અબળા કે પ્રબળા ?

કૃષ્ણપક્ષની અંધકાર પૂર્ણ રાત્રિએ પોતાનું સાત્રાજ્ય પૃથ્વી પર વિસ્તારી દીધું છે. સર્વત્ર શાંતિજ દૃશ્યમાન થાય છે રાજમાર્ગે તેમજ જાહેર રસ્તાઓ જનશૂન્ય જણાય છે. વૃદ્ધો સર્વેને તે સમયે પ્રેતોનો ભાસ કરાવી રહ્યા છે.

તે સમયે નગના મધ્યમાં આવેલા રાજમહેલમાં કાંઈક વિચિત્ર બનાવ બની રહ્યો છે તે આપણે જાણીએ.

મહેલમાં સર્વત્ર દિપકો પ્રકાશી રહ્યા છે તેથી ત્યાં અંધકાર જણાતો નથી. પરંતુ બહારના બામ કરતાં દિવાનખાનામાં અનેક પ્રકારના દિપકો અજાગવવામાં આવ્યા છે. બીંતોપર અનેક શૂવીરોની પ્રતિકૃતિઓ લટકાવવામાં આવી છે.

તે સમયે એક સ્વરૂપાન યુવતિ કાંઈક વિચારમાં ડુબી ગયેલી દિવ્યતા પર બેઠી છે, તેનું વય આશરે પન્નચીસ વર્ષનું હશે તેણીએ અમુલ્ય વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા છે. નણીએ વસ્ત્રો પર અમુલ્ય જ્વહરો અંકરણ કરેલા હોવાને લીધે દિવાનખાનું તેના તેજથી ઝળકી રહ્યું છે. તેનું સુખાવિન્દ સરક પુનઃના ચંદ્રની માફક ઝળકણી રહ્યું છે.

તે વિંજનથી વાયુ નાખી રહી છે. આટલી સંપત્તિવાન હોવા છતાં કોઇપણ દાસદાસી હાજર નથી, વળી તે કાંઈક ઉડા વિચારમાં ચડી મઠ છે તેનું કારણ શું ?

તે પળે પળે હસ્તની મુઠ્ઠીઓ ઉઘી નીચી કરે છે. તે સાથે સુખ રક્તવણું થઈ જાય છે. આ સર્વ થવાનું પ્રયોજન શું ? હવે તે કાંઈક બોલતી હોય તેમ જણાય છે.

“ચંદ્રનગર ! ચંદ્રનગર ! તું મારી સત્તાને સ્વિકારવા નથી ચઢાતું ? હું પટરાણી છતાં મારું માન ન જળવાય ? મારી આજ્ઞા કોઇપણ આ રાજાનો મનુષ્ય માને નહિ હાય ! અફસોસ ! અત્યાર સુધી હું જ્ઞાતિ રાખી બેસી રહી તે મેં મોટી ભૂલ કરી, પરંતુ હજી વહી શું મથું છે ? હું ધારીશ તો પલકમાં જીતી સત્તાને ઉખેડી ફેંકી દઉશ અને મારી સત્તા જમાવીશ.

આ સુખ અને પ્રેમનો ત્યાગ કરીશ પુનઃ મારી ઇચ્છાઓ પૂર્ણ થતાં ગૃહણ કરીશ. પરંતુ તેમ કરવામાં સાથે કેને રાખવો ?”

પુનઃ શાંત રહી અને પોતાનો સાથી બોળી કાઢવા વિચારવા લાગી.

“હા ઠીક થાઉં આગ્યો કપટ નિપુણ સેનાપતિ ચયતાનસિંહ કાર્ય પૂર્ણ કરશે બસ, તેનેજ સાથે રાખવો. વિલંબ કરવામાં સાર નહિ. ધર્મના કામમાં ઠીલ શી ? આ પળેજ તેને બોલાવી મારા અપચપૂર્ણ પ્રેમમાં ફસાવી ચંદ્રસિંહની સત્તા ચંદ્ર નગરમાંથી ઉખેડી ફેંકી દઉં.”

સ્વાર્થાધ રાણી ઉપરોક્ત વાક્યો બોલી બારી પાસે આવી અને બોલી.

“અહા ! શું અંધારી રાત છે ? ખરેખર આ તિમીરમયકાળ અંધકારમાંજ થવું જોઈએ. ઘણા દિનથી સજગતી જવાળા હવે શાંત થઈ જોઈએ એ કૃષ્ણરાત્રિ ! મારું કાર્ય પૂરું થતાં સુધી શું તું આમ રહીશ. અસંખ્યત નહિજ. જ્યાં તારો સમય પૂરું થયો એટલે તું અદૃશ્ય થવાની ને સર્વત્ર પ્રકાશનો વિસ્તાર થવાનો તો મારા કાર્યમાં પ્રકાશ પડશે તો ? માટે અત્યારે જ્ઞાન રાખું. પ્રભાતે સેનાપતિને બોલાવી મારું કાર્ય શરૂ કરીશ. ચાલ હવે હું નિદ્રસ્થ થાવું”

બોલતી રાણી પોતાના શયનગૃહ પ્રતિ આંધી શય્યામાં બેસતાંજ બેઠી.

“કરું શું આ પર્વકને ? નહિ થાય સુખ જેથી

“કરું શું સાલ્યખીઓ ? નહિ દુઃખો જાય તેથી

બસ હવે તો રાજ પ્રાપ્ત કરીશ ત્યારેજ આ સર્વ વસ્તુઓ સુખ આપશે. રાણી પર્વકમાં સૂતી કે તરતજ નિદ્રાદેરીએ પોતાના સપાટામાં સપડાવી.

રાણી જ્યારે આ વિચારમાં હતી તે સમયે એક યુવાન કે જેણે માથાથી તે પથ સુધી શ્યામ વસ્ત્રો ધારણ કરેલા હતા. હરતમાં જાડી છાકડી પકડેલી હતી ખીજા હરતમાં લાલ કાનસ સળગતું પકડેલું હતું. તે આ રાણીના મહેલ નીચે આવ્યો. તેણે કાનસને હોલવી નાખ્યું. પછીથી સાથે આણેલી ઘેને રેશમની દોરી સાથે બાધી ઉઘડી ખારી તરફ ફેંકી. ઘેા ધારેલે સ્થળે જઈ ચોટી ગઇ. યુવાન ઝડપથી ત્યાં જઈ પહોંચ્યો. અવાજ ન થય તે પ્રમાણે ખીમે રહિ ખારી વાટેથી અંદર ગયો. આ સમયે રાણી નિદ્રસ્થ હતી અધી હર્ષાવેશમાં આવી તે એવો.

“અસ કામ ફોલ આજ અપમાનનું વૈર વસુધા થશે. કળા !
કળા ! જો આ તારો બાઈ આજે તારું ખૂન કરવા આવ્યો છે. તે
તારું ખૂન કરશે યા તો પોતાનો દેહ રક્તમાં રાશે.”

કહી પોતાની કટાર બહાર કાઢી બોલ્યો

ઓ બહાલી કટાર ! કર તારા શત્રુને પાર કે જેથી રહે નહિ
બચ લગાર. ઓ કળા ! આજે તારો અંત લાવશે કટાર કે જેથી
સુખ થશે અપાર.

અસ ! તારા જીવનથી મને શું લાભ પ્રાપ્ત થનાર છે ? કાંઈજ
નહિ, તો પછી શા માટે તને જીવતી રાખું ? નેહિજ રાખું. ઉઠ !
ઉઠ ! ઓ કળા ! જાગૃત થા. કહી યુવક કટાર છાતી સામે ધરી
રાખી મર્જના કરી બોલ્યો. અવાજ સાંભળતાં નિદ્રાસ્થ રાણી ચમકી.
તે એકદમ પર્યાક્રમાંથી ઉઠીને બોલી.

“તુ કેણુ છે ? આ પ્રમાણે બોલનાર ?” રાણીએ કહ્યું.

“ઓ કળા ! શું તેં મને ન ઓળખ્યો ?” યુવકે પુછ્યું.

“ના. ના. ઓ કૃષ્ણ વેષમાં છુપાએલા મનુષ્ય ? મેં તારા
અવાજને કેદ દિવસ સાંભળ્યો. નથી તો પછી કેવી રીતે તને
ઓળખી શકું ? તેનો જવાબ તુંજ આપ.” રાણીએ કહ્યું.

“ઓ કળા ! હું તેજ તારો બાઈ કે જેની દુર કરી છે તેં
સગાઈ. અજે ખૂન કરવા આવ્યો છું ધાઈ.” તરૂણે કહ્યું.

“કોણ સમર ?” રાણીએ મમરાઈને પુછ્યું

કળાવતી ! હુંજ તારો બાઈ સમર !

કર્મો તેં દુર ઓ કળા ! અ' લાઘ
સમજ થયો છું તેથી હું કષાઠ.

આજે તારું રક્ત રેડીશ. કરેલા અપમાનનો બદલો લઈશ.
ત્યારેજ પાછો જઈશ. તરણે કહ્યું.

“ સમર ! કયા અપમાનનો બદલો લેતા ધરે છે ? તે મને
જણાવીશ ? ” રાણીએ પુછ્યું.

“ કળા ! યાદ કર. અત્યારની મારી સ્થિતિ જો તારી સાથે
રહેતા તારો સહેદર દાસત્વ કરે. ને તું આનંદ કરે. તેજ
અપમાનનો બદલો લેવા આવ્યો છું.”

“ સમર ! શાંત થા તારું દુઃખ હું સમજી. ન ગભરાઈશ.
માત્ર પિતાએ આપણને જન્મ આપી રખાતા મુક્યા હતાં ત્યાર
પછી આ સ્થળે ઉઠ્યાં. હું મારા સ્વરૂપે આ પદને પામી અને તું
દાસત્વ કરનાર થયો. તેમાં અપમાન શું ? જનાં અપમાન સમજતો
હેય મને કલ્પા જનાં નાં કહ્યું હોય. તો તે ત્રિસરી જા. હું તને
સુખી કરવાનાજ વિચારમાં છું.” રાણીએ કહ્યું.

“ શું કળા ! તું મને આ વિચારો જણાવી દેશે છે મને
સુખી કરવા ચત્ત કરતીજ નથી,” તરણે કહ્યું.

• “ સમર ! હું સત્યજ કહું છું. આ રાજ સત્તા હાથમાં લેતા
તૈયાર થઈ છું. તો કહે, હું તને સુખી નહિ કરું ? ”

“ કળા ! તું સ્ત્રી છે. પૃથ્વી વિષે અખળા અખળ ગણાય છે,
તો તું કેવી રીતે રાજ સત્તા હાથમાં લઈશ ! ”

“સમર ! પૃથ્વી વિષે અખળા અખળ ગણાય છે. પરંતુ સમય આવતાં પ્રખળા થઈ સર્વંતું સત્યાનાથ કાઢે છે. અત્યાર સુધી હું એકલી હતી. પરંતું તું હવે મળ્યો પછી શું જોઈએ ?” કળારતીએ પુછ્યું.

“અલગત કંઈજ નહિ. કળા ! હવે કામની શરૂઆત થવી જોઈએ. કાલ હું મળીશ.” કહી તરલુ ચાલ્યો ગયો. રાણી નિદ્રસ્થ થઈ.

પ્રકરણ બીજું.

લાલચુ ચેલા,

“રાજસિંહ ? મારા પિતાશ્રી. મારા કાકાને 'રાજ સોંપે' સ્વર્ગવંસ થયા. તો હવે મને રાજ મળવુંજ જોઈએ. કેમકે હું પૂજન વચનો થઈ ગયો છું. તો શા માટે મને મારું રાજ તેઓ ન સોંપે. શું હું ચલાવા માટે નાલાયક છું ? હું શું ક્ષત્રિય ધર્મથી અખળ છું ?” રાજકુમાર પોતાના મિત્ર રાજસિંહને ઉદ્દેશી બેસ્યો.

“કુમાર સાહેબ ! આપ હવે યોગ્ય થયા છોજ તેમાં કંઈ ફેરજ નહિ.” હાજી હા મેળવનાર મિત્ર રાજસિંહે કહ્યું.

“તો પછી મને રાજ નહિ સોંપવાનું કારણ શું ? જેમ કુટીને બે વખત ખાવાનું મળે છે, તેજ પ્રમાણે મારા માટે.”

“પ્રભુતી મેટી ભૂત છે કે જે મેટી રાજ દરબારની શોભા વધારે છે, તેજ મોતીને કાદવમાં ઉત્પન્ન કરે છે. આપ સમાન

વીર યુવકને નિરાશ્વાર કરી રાજ વિનાના કર્યા." પુશ્યામદી મિત્ર-
વિશ્વસિંહ બોલ્યો.

‘ એક તરફ ચંદ્રસિંહ ચંદ્રપુરને પોતાના હસ્તમાં લેવા
ઉતાવળ કરી રહ્યો છે. તે સમયે પ્રજા તેનાથી દુર રહેવા ચાહે છે.
ત્યારે આપણે આપણી સત્તા મેળવવા કાંઈક. તો કરવું જ નોંધ્યો.’
કુમારે રાજની સ્થિતિ કહી શંભળાવી.

“ ચંદ્રસિંહની સામે ચતુઃ જોઈએ.” અમરસિંહે કહ્યું.

“ પ્રજાને લાંબા વિવેચનોથી ઉશ્કેરવી.” રાજસિંહે કહ્યું.

“ અરે ચંદ્રસિંહ પાસેથી રાજ જ છીનવી લેવું જોઈએ ”

“ તો પ્રથમ તપાસ કરો. પ્રજાનો પ્રેમ મારા તરફ કેવો છે ? ”
કુમાર રણવીરસિંહે કહ્યું.

“ જેવી આપની ઇચ્છા ” કહી પુશ્યામદી મિત્ર નગ્રમાં તપાસ
કરવા માટે ચાલ્યો મયો.

“ કુમાર સાહેબ ! આપને તપાસ કરવાની કાંઈ જરૂર નથી.
પ્રજા તો શું પણ પરમેશ્વર પણ તમારો અમલ ઇચ્છે છે.”
અમરસિંહે જણાવ્યું.

“ તો શું પ્રજા મારી સાથે ચંદ્રસિંહ સામું થશે ? તેને પદ-
બ્રષ્ટ કરવા મહદમાન થશે ? ” રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“ કુમારશ્રી ! આપ પુરતો વિશ્વાસ રાખો. આ ચંદ્રનગરની
પ્રજા ચંદ્રસિંહને પદબ્રષ્ટ કરવા જરૂર સાબક થશે ” રાજસિંહે કહ્યું.

“ શું સુવં પ્રજા મારી સાથે થશે ? સર્વે મારી સાથે
દુશ્મનોને દુર કરવા આવશે ? કોઈનો પણ મત જીતે નહિ પડશે ? ”
રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“કુમાર સાહેબ ! સોઝાં એકજ આપના મતથી વિરુદ્ધ હશે.”
અમરસિંહે કહ્યું.

“આપારે પ્રજા શું ઇચ્છી હી છે ?” રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“ફક્ત આપની રાજ્ય ઇચ્છી હી છે.” રાજસિંહે કહ્યું.

“તેઓને જોઈએ છે શું ?” રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“દુશ્મનોનું મોતજ જોઈએ છે.” અમરસિંહે કહ્યું.

તો જાવ સર્વને ખબર આપો. દુશ્મનો સાથે લઢરા તૈયાર
થાય. પદબ્રષ્ટ કરવા કમર કસે.

જમીન પર લોહિ રેલાશે, મગનથી રક્ત રેડાશે.

હવામાં કટારો જશે, શત્રુઓ ધ્રુજી જશે.

રણવીરસિંહે ખુશામદી મિત્રોનું સત્ય માની કહ્યું

“ઉડાવું શત્રુના શિષો, લઉં છું પ્રતિજ્ઞા બારી,

ઉમેડું જીલ્મની સત, જઉં છું પ્રતિજ્ઞા બારી.”

અમરસિંહે બહાદુરી બતાવી.

“વહાવું રક્તની ધારા અસીને ચમકાવી.

કરું શત્રુ પાયમાલ, વીર નાદ ગળવી.”

રાજસિંહે શૂરવીરતાનું પ્રદર્શન રાજકુમારને બતાવ્યું.

“કરું ના દયા કાંઈ, શત્રુઓને પછાડતાં,

હરું સુખને સાહેબી, કરું શત્રુઓને રખડતાં.”

રણવીરસિંહે તદ્દવાર ખેંચી ઉપરોક્ત રાજકો બોલ્યો. સર્વે
કુમારને પોતાની બહાદુરી બતાવી રહ્યા. પરંતુ કૃષ્ણસિંહ શાંતજ
ઉભો રહ્યો. આ જોઇ કુમાર બોલ્યો

“કૃષ્ણસિંહ ! તમારો શું વિચાર છે ?”

“કુમાર સાહેબ ! શું બોલું ? જ્યાં અસત્મજ બોલાય. તો પછી સત્ય શા માટે બોલવું. તૃપાથી પિડાવું તે સાઈ તથાપિ સહુદ્રતું ખાઈ પાણી ન પીવું. મરીબી બોમવવી સારી પરંતુ કંજુસ પાસે હાથ ન ધરવો. માંદગીમાં દુઃખ પામી મૃત્યુને શત્રુ થવું તે સાઈ. પણ ઉંટવૈદની દવા નહિજ ખાવી.” કૃષ્ણસિંહે સત્ય બોલ્યાં.

“શું અમે જીકું બોલી કુમારને છેતરીએ છીએ કેમ ? અમરસિંહ તેમજ રાજસિંહ બોલી ઉઠ્યા.

“અલખત તમારી ખુશામદી વાતોથી કુમાર સાહેબને છેતરી રહ્યા છો.” કૃષ્ણસિંહે કહ્યું.

“શું બંદે છે તું ?” બને બોલ્યા.

“સત્યજ કહું છું હું.” કૃષ્ણસિંહે કહ્યું.

“તો શું મારા દોસ્તો જીકા છે. તેઓ મને છેતરે છે. કહે કૃષ્ણસિંહ કહે ?” કુમારે પુછ્યું.

“કુમાર સાહેબ ! તેઓ એવાતો ખુશામદી છે. તેમની પીઠપર સ્વાર થઈ હંટરનો માર મારતાં સર્વત્ર ફેરવે છતાં પણ તેઓ શરમાશે નહિ. અને કહેશે કુમાર સાહેબે અમારા કામોથી ખુશ થઈ શાખશી આવી.”

“આ શું ફાલી નાખ્યું ?” બને બોલ્યા.

“કુમાર સાહેબ ! બજારમાં વસુંશંકર પ્રજા કરતાં નિઃસંતાન રહેવું તે સાઈ.” કૃષ્ણસિંહે કહ્યું.

“વાહ અમને દુર કરાયવા શિખામણુ તો સારી આપે છે. સાપને દુધ પાચું ત્યારેજ કરડવા આવ્યો કે ?” રાજસિંહે કહ્યું.

“સાપમાં અને તારામાં ફેરજ શું છે ?” અમરસિંહે કહ્યું.

“ભાઈ ! હું સાપ છું. પરંતુ મારા માલિક પ્રાચે વફાદાર છું. તમારા કરતાં હજાર દરજ્જે ઉત્તમ છું.” કૃષ્ણસિંહે કહ્યું.

“તે કેવી રીતે ?” બંને એ પુછ્યું.

“સાપ તો જાંછેડવાથી કદાપિ કરડે. પરંતુ તમે તો કરડો તો બે હાલ કરો. કરડેલા સપાનું ઝેર ઉતરે, પરંતુ તમારું પાચેલું વિષ કદાપિ ન જાય.” કૃષ્ણસિંહે કહ્યું.

“ઓહ ! બંને ક્રોધથી બોલ્યા.

“કુમારશ્રી ! તેમના શબ્દોમાં દળાકળ ઝેર છે. તેમના રસતામાં દમાબાળ્યો ભરેલી છે. તેમની વાતો આશ્વત્થનું વાદળ સમક્ષ લાવનારી છે.” કૃષ્ણસિંહે કહ્યું.

“પોતાનો લાભ જોવો તે દરેક મનુષ્યની દૃશ્ય છે.”

“પ્રશામદીના કહેવાથી પોતાના વહીવટનું અપમાન કરવું તે શું સજ્જનનો ધર્મ છે ?” કૃષ્ણસિંહે પુછ્યું.

“જે આખું રાજ પચાવી પડવા ઇચ્છા રાખે તેને શું સગ ન કરવી ?” રણવીરસિંહે સામે પ્રશ્ન કર્યો.

“સપાં ધરમાં પેસે તો મહાનજ સગરાવી દેવું તે કયની ન્યાય ?” કૃષ્ણસિંહે પુછ્યું.

“પોતાના સારા માટે અન્યને દુઃખ થાય તેથી શું થયું ?”

“પોતાને ખાવા માટે અન્યનું મકાન સળગાવું તે શું સારું કહેવાય ?” કૃષ્ણસિંહે પુછ્યું.

“ઓ નિમકહરામ ! જે કુમારે તને પાળ્યો તેનું શું આ અપમાન. ઓ પરમેશ્વર ! તું કેટલી ભુલો કરે છે. જેને પુરૂષ આપવું જોઈતું હતું. તેના મનુષ્યને આપી મુરૂહ” રાજસિંહે કહ્યું.

“ઓ મૂખના સરદાર ! આ સમયમાં જેતું ખાવું તેતુંજ
ખાવું. જેના મકાનમાં મદન રહેવું. તેતુંજ નામ જપવું.

“એ તમારા જેવા ખુશામદખેરાતું કામ છે.”

“ભાઈ ! તને ખતર છે.

કરે સર્વની ખુશામદ તો દુનીયા રાજ છે.

સાચું તો એ છે ખુશામદથી પ્રભુ પણ રાજ છે.”

“અહા ! શું સર્વ કાંઈ બદલાઈ ગયું ? સિંહને જોઈ સસલું
મારવા ધસસે, નોળીઓ સર્પ જોઈ સંતાઈ જશે, તોજ તમારું
કહેવું સત્ય થશે.” કૃષ્ણસિંહે જણાવ્યું.

“કૃષ્ણસિંહ ! ખરેખર મારે મારે તેમજ થયું. ખુશામદી
દોસ્તેના ભરમાવ્યાથી સત્ય ન સમજ્યો. પરંતુ આજે તેં પ્રત્યક્ષ
કરી બતાવ્યું.” રણવીરસિંહે કહ્યું.

“કુમાર સાહેબ ! આ શું ?” રાજસિંહે કહ્યું.

“આના સપાટામાં સપડાઈ ગયા ?” અમરસિંહે કહ્યું.

“બસ ચુપ ચાપ ચાલ્યા જાક-મારે તમારી જરૂર નથી
રણવીરસિંહના કહેવાથી ચાલ્યા ગયા. બંને મિત્રો પછીથી ગયા.

પ્રકરણ ત્રીજું.

બારવટીઆના આગ્રયે.

મધ્યાનનો સમય થયો છે. ચંદ્રનગરમાં સર્વ શાંતિ પ્રસરી
રહી છે. સૂર્યનારાયણ સખ્ત તાપથી તપી રહ્યા છે.

તે સમયે આપણે પ્રથમ પ્રકરણમાં જોએલો કળાવતીનો ભાઈ સમરસિંહ મહેલ તરફ જઈ રહ્યો છે. તે ઝડપથી પગલા ઉપાડે છે. કારણ કે તે રાણીને મળવા અતુર થઈ ગયો છે મહેલ પાસે પહોંચતાજ તેના મહેરા પ્રકાશિત થયો તે મહેરા તાનજા પાસે આવ્યો. પરંતુ પહેંગીરીએ આમળ વધતા અટકાવ્યો. કારણ કે પટરાણીને મળનારે આજ્ઞા મેંગાવવીજ જોઈએ

“ મને શા મહેરા છે ? ” સમરસિંહે તપીને કહ્યું

“ રાણી સાહેબની આદર જવાની આજ્ઞા નથી. ” પહેરંગીરે જણાવ્યું.

“ પરંતુ આ સમયે મળવા સિવાય ચલે તેમ નથી. ”

“ તો રમ્મ મેંગાવવી પડશે ” પહેરંગીરે જણાવ્યું.

“ કહેજો સમરસિંહ મળવા માગે છે ” સમરસિંહે કહ્યું.

“ બહુ સાફ ” કહી પહેંગીર ચલ્યો ગયો. મહેલના દ્વાર પાસે દાસી ઉભેલી હતી તેને રમ્મ લાવવાનું કહ્યું, આથી દાસી રાણી પાસે જઈ નીચા નમી સલામ કરી કહ્યું.

“ રાણીયા ! કાઠ સમરસિંહ કર્મને ગાણસ મળવા માગે છે. આપની રજા હોય તો મહેલમાં પહેરંગીર પ્રવેશવા દે, ”

“ હીક, જા આવવા દે ! ” રાણીની આજ્ઞા મળતાજ દાસી નચે આતી, અને પહેરંગીરને જણાવ્યું આથી પહેરંગીર સમરસિંહ ઉભો હતો ત્યાં આવી કહ્યું.

“ મહારાણીની રજા છે. ” આ રાખતો સાંભળતાજ સમરસિંહ સત્વરે જ્યાં કળાવતી બેઠી હતી તે સ્થળે ગયો. સમરસિંહને જોતાજ કળાવતી બેઠી. “ લાઇડ આવ્યો કે ? ”

“કળાવતી ! આવ્યો નો અરો, પરતુ મોટી અકચણે તારા મહેલના દાસ દાસીઓ રોકે તે શું સારું ? હું તરો બાંધ છું, વળી આખર જતા રાજ્ય થનાર છું તેમ છતાં મને રોકે ? આ પ્રમાણે કાચ તો આપણાથી નહિ આવ્યા.”

“સમર ! તારી જૂઝ છે. હું અને તું અને જાણીએ છીએ કે બાંધપ્રદેન છીએ. તેઓ કાંઈ જાણે છે ? વળી આ મહેલ તે પટરાણીનો છે એટલે દરેક માટે અટકાવનો હોયજ, નહિતો રાણી અને પટરાણીમા ફેર શું ?” કળાવતીએ જાન પાડતા કહ્યું.

“બોલ ! હવે કાર્યની શરૂઆત ક્યારથી કરવાની છે ?”

“આજથીજ અને અસારથીજ જો ! પ્રથમ રાજના વારસનું ખૂન કરવાનું છે.” કળાવતીએ કહ્યું.

“રણવીરસિંહનું કે ?” સમરસિંહે પુછ્યું.

“નહિ રણવીરસિંહનું તો નહિજ કારણ કે તે હવે રાજનો માલિક થઈ શકનાર નથી. તેના પિતાના મન થવાથી ચંદ્રસેન ચંદ્રસિંહની સ્વાધિનતામાં આવેલું છે. હવે તો ચંદ્રસિંહનો પુત્રજ બાકિનો વારસ થનાર છે. હું તો નિઃસંતાન છું. જેથી હાલમાં હું ચંદ્રસિંહથી દુર થઈ છું. જેથી રાણી સ્વયંવતીનો પુત્ર મતુરસિંહ છે તેને શંકારવો. આથી મારું માન છે તેથી પણ વિશેષ અરો ને રાજ સત્તા હાથમાં આવશે.” કળાવતીએ કહ્યું.

“હીં તમારે હું જાઉં છું.” કહી સમરસિંહ ઉતર્યો ને બાળકુમાર જ્યાં રમતો હતો તે સ્થળે આવ્યો. કુમાર મતુરસિંહ સમળે નહિ, તે પ્રમાણે ફસાવી તે સ્થળથી દુર લઈ ગયો. પછીથી માંસદી પ્રમાણે બાંધી અધેર જંગલમાં આવ્યો. કુમાર મંતરાઈને

એશુદ્ધ થઇ ગયો હતો. એની જાનની હવા લામતોજ જાગૃત થયો ને બોલ્યો.

“ સમરસિંહ ! બહાલા બાઇ સમરસિંહ ! તું મને ત્યાંથી શા માટે આ અધોર જંગલમાં ઉપાડી લાવ્યો. મને અહિં લાવવાથી શું ફળ પ્રાપ્ત થયું કહે ? મને તો ખીક લાગે છે.”

“ ચતુર ! હમણાજ તારી ખીક જતી રહેશે, કેમકે તું હવે પ્રભુના નિર્ભય રથાનમાં જવાનો છે ”

“ શું હું મારા નગ્રમાં પુનરપિ જઇ શકવાનો નથી ? સમર ! આ શું દગો ! ”

“ ચતુર ! આ દગો નથી. પરંતુ તારું કમનશિય.”

“ સમર ! તું કોને કમનશિય કહે છે ? ”

“ તને. ઓ ચંદ્રનગરના પાટવી ચતુર તને.”

“ શું હું સમર ! ” ચતુરસિંહે પુછ્યું.

“ હા. તું જ. ને તેથીજ આજે મારો જઇશ.”

“ કોની આજ્ઞાથી હું મારો જઇશ ? ” ચતુરસિંહે પુછ્યું.

“ મારા હાલના માલિકની.” સમરસિંહે કહ્યું.

“ માલિક ! તારો હાલનો કોણ માલિક છે ! ”

“ મહારાણી કળાવતી.” સમરસિંહે કહ્યું.

“ સમર ! તું જાહુ બોલે છે. મારી માતા કળાવતી તેવી બચકર નથી કે મારું ખુન કરાવે.” ચતુરસિંહે કહ્યું.

“ ઓ મૂર્ખ ! કળાવતીની દયાનો વિચાર છોડ, અને પ્રભુ સ.થે પ્રિતિ બેઠ ” સમરસિંહે કહ્યું.

“ શું કળાવતી નિર્દય છે ? ” ચતુરસિંહે કહ્યું.

“બસ, ચુપ રહે” સમરસિંહે ગુસ્સાથી કહ્યું.
 “મારું ખુન કરાવવાતું પ્રયોજન ?” ચતુરસિંહે પુછ્યું.
 “સાપ અને નોળીઆને વૈરતું કારણ છે તેવુંજ તારું.”
 “સમર ! મને ન માર. હું તને હાથ જોડું છું.”
 “તે મારાથી નહિ બનશે.” સમરે કહ્યું.
 “હું તને પ્રાર્થના કરું છું કે મને બચાવ.” ચતુરે કહ્યું.
 “તારો બચાવ થવો મુશ્કેલ છે.”
 “તારા પગમાં મારું માથું મુકું છું.” ચતુરે કહ્યું.
 “બસ, જીભ બંધ કર અને આ ચળકતી સમશેર પ્રતિ
 દષ્ટિ કર.” સમરે ક્રોધથી કહ્યું.

“નહિ. સમર ! મને ન માર. મારું ખુન કર્યાંથી શું ફળ
 પ્રાપ્ત કરીશ ? અપસોસ સ્વિચાય કાંઈ પણ હાથ આવશે નહિ. આ
 પંચ જુતોની બનેલી કાયા પંચ જુતોમાં મળી જશે. આ આત્મા
 પરમાત્મા સ્વરૂપ છે તે પરમાત્મામાં મળી જશે જે મારા વસ્ત્ર પર
 લોભાયે ક્ષોધ તો તે લપ્ત લે. પરંતુ મને જીવતો છોડ હું તારો
 ગુલ મુ થઈને રહીશ. તારું એકું જીહું ખાવા આપીશ તોપણ તે
 પ્રેમથી ખાઈશ તું જીખ્યો રહીશ તો હું પણ જીખ્યો રહીશ. પણ
 ન માર. જે. આ સમશેર ! જેને તું નિર્દય સમજી લાગ્યો હતો તે
 પણ મારા શબ્દ સાંભળી દયા કરવા ચાહે છે. તો બસા બાપ ! તું
 આ માટે દયા નથી કરતો ?”

“હું ખુન સિવાય બીજું કરી શકતો નથી.”
 “તું તલવારથી પણ વિશેષ નિર્દય છે !”
 “બસ ! હવે જીમને અટકાવ.”

“ હવે મારે ફાની પાસે દયા પાચવી ? ઓ પ્રભુ ! તું મદદ કર.” ચતુરસિંહે કહ્યું.

“ છોકરા ! શાન્ત થા.” સમરસિંહે કહ્યું.

“ ઓ બાપ. મને છોડ. છોડ. જવા દે.” કહી કુમાર નાસવા માંડે છે. આ જોઇ સમરસિંહ બોલ્યો.

“ ઓ છોકરા ? તું શું મારા હાથમાંથી છટકી જઇશ ?” કહી એક દોટમાં તેને પકડીને પાછો લાવ્યો.

“ શું તું મને નહિ બચાવે ? હું પ્રભુ પાસે આની ફર્યાદ નોંધાવીશ.” ચતુરે કહ્યું.

“ પ્રભુ પાસે જઇ તું શું કહીશ ?” સમરે પુછ્યું.

“ તારા આ કર્મની કથા.” ચતુરે કહ્યું.

“ તે તને જવાબ નહિ આપશે.” સમરે કહ્યું.

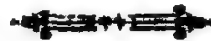
“ તે જરૂર જવાબ આપશે.” ચતુરે કહ્યું.

“ ઓ ચતુરબા છોકરા ! બોલતો બધ થા. અને મનવા માટે તૈયાર થઇ જા” સમરે કહ્યું.

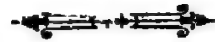
“ શું તું મારું ખુન કરવા ચાહે છે ?”

“ હા હું તેજ કરવા ચાહું છું.” સમરે કહ્યું.

“ ઓ પ્રભુ !” કહી કુમારે ભુખ મારી આ સાથેજ પ્યારવટીઓ તે રથળે દેડી આવ્યો. અચાનક સજ્જત મંથ મનુષ્યને જોતાં સુમર નાસી ગયો. પ્યારવટીઓ કુમારને ઘોડાપર નાખી પોતાના રથળે લઇ ગયા.

પ્રકરણ ચોથું.

પરિચય.

ચંદ્રનગરમાં નવલકથા શરૂ થઈ તે પહેલાં શું શું બનાવે
બન્યા તે જોઈએ.

મહારાજ કનકસિંહ ચંદ્રનગરમાં શાંતિથી રાજ કરતા હતા.
ગ્રામ શાંતિથી રહેતી અને રાજાનું શુભ ધન્ય હતી. કનકસિંહને એક
બાઈ હતો. તે પણ કનકસિંહનું શુભ ધન્ય હતો. બંને બાઈઓમાં
અપૂર્વ સંપત્તિ હતી. આથી તે રાજા પર કાંઈપણ નબર કરતું નહિ.
કનકસિંહને એકજ પુત્ર હતો. તે સમયે ચંદ્રસિંહ પોતાના પુત્રવત્
પાળી તેને સંતોષતો. તેવામાં એકાએક કનકસિંહનું મૃત્યુ થયું.
આથી સર્વ કાંઈ દુઃખી થયા. પરંતુ ચંદ્રસિંહ માઠીએ બેસી
કનકસિંહ જેવો અમલ ચલાવ્યો. આથી પૂર્વવત્ શાંતિ ફેલાઈ.
જ્યારે ચંદ્રસિંહ માઠીએ બેઠો તે સમયે સમરસિંહ અને કળાવતી
બંને રણવીરસિંહની માતાની દાસી પાસે ઉછરતા હતાં. પતિ શોકે
રણવીરસિંહની માતાએ દેહ ત્યાગ્યો. આથી દાસી કળાવતીને
મહારાજ ચંદ્રસિંહને સોંપી. ચંદ્રસિંહ તેના સ્વરૂપમાં મોહી પોતાની
પટરાણી કરી સ્થાપી. અને સમરસિંહ પહેરગીરના પદે આવ્યો.

બંને બાઈ બહેન વિધુટાં પડ્યા. કળાવતી ચંદ્રસિંહ પર પોતાની
જાતાં બેસાડે તેવામાં સત્યવતી નામની કન્યા સાથે લગ્ન થયાં.
ચંદ્રસિંહ બંનેને સરખી નબરે જોતો. સત્યવતી કળાવતીને પોતાની
મોહી બહેન સમજતી આથી કળાવતીનું પટરાણી પદ કાયમ રહ્યું.

ધ્રુવર કૃપાથી સત્યવતીએ પુત્ર રત્નનો જન્મ આપ્યો. આથી ચંદ્રસિંહ સત્યવતીને વિશેષ ચાહવા લાગ્યો. તેથી કળાવતીને દ્રેષ ઉત્પન્ન થયો. તેથી સત્યવતીને મારી નાખવા પોતાના વકાદાર નોકર રનેહસિંહને કહ્યું. રનેહસિંહ તેના મતમાં સત્યો નહિ. આથી તિરસ્કાર સાથે દુર કર્યો. રનેહસિંહ તે સ્થળનો ત્યાગ કરી જંગલમાં પોતાના મિત્રો સાથે વસવા લાગ્યો. ત્યાં તેણે અજ્ઞાન લોકોને સુધારી કળાવતીનો નાશ કરવા સતત ચત્ન કરવા લાગ્યો. ચંદ્રસિંહ પોતાના મહેસે નહિ આવવાથી તેમજ પોતાનું ચલણ નહિ ચાલવાથી રાગનું પુનઃ કરવા વિચાર્યું. ત્યારપછી થું બનાવ બન્યા તે આપણે જોયાં.

બાળકુમારને સમરસિંહ જંગલમાં મારવા લાઇ ગયો અને જે બારવટીઆએ ચતુરસિંહને બચાવ્યો. તે રનેહસિંહનો મિત્ર હતો. હવે આપણે આમળ જોઇએ.

— થોડાજ સમયમાં પ્રગટ થતું —

સમાચાર, રમણ સ્કેચો નાની તેમજ મોટી વાર્તાઓથી
બરપુર માસિક

દીપક.

લવાજમ તેમજ જાહેર ખર્ચના બાવ માટે લખો યા મળે:—
કવી કૃષ્ણપ્રસાદ લલિતુભાઈ ભટ્ટ,
તાંત્રી "દીપક" દોહડ.

પ્રકરણ પાંચમું.

જંગલમાં.

બારવડીઓ બાળકુમારને લઈ પોતાની ડાવણીમાં આવ્યો. ચતુરસિંહને ત્યાં મુકી પોતાના સરદાર રનેહસિંહને આ સમાચાર કહેવા ગયો. સરદારે શિકાર હાથમાં આવ્યો છે જાણી પોતાને ઠેકાણેથી ઉઠ્યો અને જ્યાં ચતુરસિંહ હતો ત્યાં આવ્યો તે સમયે બારવડીઓએ કુમાર સદકી ન જાય આથી એક બીજાને હિંદેશી કહેતા.

“રામસિંહ ! ખબરહાર. ખબરહાર” તેના જવાબમાં રામસિંહે બોલ્યો.

“સૂર્યસિંહ ! હોશિયાર.” આથી સૂર્યસિંહે કહ્યું “પલાયન નથી થવાનો શિકાર.”

જ્યારે આ પ્રમાણે સાવધાનતા સૂચક શબ્દો બોલાતા હતા, તે સમયે રનેહસિંહે ત્યાં આવી પુછ્યું.

“ઓ છોકરા ! તું કેણુ છે ? તારી શાથી આ દશા થઈ. તે તું જણાવીશ ?”

“હા ! મારી આ દશા થવાનું કારણ શું બતાવું ? શું કહું ?” ચતુરસિંહે કહ્યું.

“જ્યારે તું આટલો દુઃખી છે. તો અમે કહીએ તેમ કરવા તૈયાર આ. તેની પ્રતિતિ માટે અમે કહીએ તેના સોમંદ આ.” બારવડીઓએ કહ્યું.

“બોલો! શું કરવાનું છે? જ્ઞાના સોગંદ ખાવાના છે?”
તો પ્રથમ તારા ઇષ્ટ દેવના સોગંદ ખા કે જોયી તુ કાષ્ઠને દગ્ધો
દેવાની હિંમત ન કરે.”

“હું કાષ્ઠને દગ્ધો હઉં તો અંતર્માં શું થશે?”

“તારા ટુકડે ટુકડા થશે.”

“તો હું પ્રભુના સોગંદ ખાઉં છું.”

“વાહ, આનંદ. ઠીક હવે અમારા કામમાં મદદગાર થા.”

“ક્યા કામમાં?” ચતુરસિંહે પુછ્યું.

“કળાવતીની જડ ઉખેડી નાખવા.” સ્નેહસિંહે કહ્યું.

“તમારે તેમ કરવાનું કારણ?” ચતુરસિંહે પુછ્યું.

“તેના ઇર્ષ્યાળુ કર્મેની શિક્ષા આપવા.”

“આ પણ તેનાજ પંડામાં સપડાયો હતો.” જે આવડીઆએ
અચાંચો હતો તે બોલ્યો.

“શું આ છોકરો સ્નેહસિંહે પુછ્યું.

“જી હા! આજ છોકરો.”

“છોકરો! તારું નામ?” સ્નેહસિંહે પુછ્યું.

“જી. ચતુરસિંહ” પછીથી સર્વે પોતાના સ્થળે ગયા.

પ્રકરણ છઠું.

હગા કાઢનો સગો નથી.

આજે મહારાજા ચંદ્રસિંહ પોતાના મહેલે આવવાના છે. તે સમાચાર જાણતાં રાણી કળાવતી કાંઈક અજબ રંગમાં આવી મઝ છે. આજે તેણીએ પોતાની ઇચ્છા પૂર્ણ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. તે અત્યારે પોતાની ખાનગી ઝોરડીમાં બેઠી છે. ચાલો! આપણે ત્યાં જઈએ, ને જોઈએ કે તે શું કરે છે.

જસ આજનો લાગ બહુ ઉત્તમ છે. આવો સોનેરી સમય પારેવારે આવવાનો નથી. આજેના હું મારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરીશ. આ ચંદ્ર નગરની રાજ્યાધિકારીણી થઈશ. લાખો સમયની ઇચ્છા જાહેર નહિ કરતાં ગુપ્ત રીતે પૂર્ણ થશે. મારા પ્રયોગથી તે હંમેશાને માટે આ લોક છોડી પરલોકમાં ચાલ્યો જશે. ચંદ્રા ચંદ્ર માફ માન નષ્ટ કરી સત્યવતીનું વધાયું. માફ અપમાન અને તેનું જન્માન. જસ આથીજ તારે આ લોક છોડી ચાલ્યા જવું પડશે. મારા બચકર કાપનો જોમ થઈ પડવું પડશે! આ કળાવતી તેની કળામાં ફાસાવી. ગુપ્ત રીતે હોળી ખેલસે ત્યારેજ રહેશે.

કહી રાણીએ કળાટમાંથી તિવ્ર વિષની શીશી કાઢી પુનઃ કળાટ બંધ કરી પોતાના તે ઝોરડાને ત્યાંની દિવાનખાનામાં આવી. ત્યાં સુવર્ણના બે ખાલા ટેબલ પર પડેલા હતા, તે લીધા. એક ખાલાને દુર મુકી ખીજમાં પોતાની સાથે આણેલું તિવ્ર વિષ

રેડ્યું. પછી શરખતનો શીશો લાવી તેનામાં તેમજ દુર મોકલા પ્યાલામાં રેડ્યું. અને હલાવી વિષ તેમજ શરખતને મેળવી દીધું. ત્યાર પછી તિવ્ર વિષથી બરપુર પ્યાલાને બુલથી દુર મુકી શરખતના પ્યાલાને તે રથજે મુક્યો પછી આનંદથી હીંચકા પર બેડી તેટલામાંજ મહારાજ પધારે છે. તેની નેકી સંભળાઇ આથી કળાવતી હવથી બેસવા લાગી.

“આબ્યો! આબ્યો! આ પૃથ્વીને પળને મહેમાન આબ્યો. તેથીજ આ કળાવતીને સિતારો જાગ્યો. ઓ ચંદ્ર! જલ્દિથી આવ. અને વિષથી શાંત થા. આ કળાવતી તારીજ રાહ જોઈ રહી હતી. તારૂંજ રટણ કરી રહી હતી. ચંદ્ર! મારું અપમાન કરનાર ચંદ્ર! આજે તું જીવતો જનાર નથી. આ કળાવતી તેના પંખામાંથી કદાપિ પથ્થુ છોડનાર નથી. બસ આજનો તારો છેલ્લો દિવસ છે. આ રાણી પોતાનો વિજય વાવટો સર્વત્ર ફરકાવનાર છે. ચંદ્રને આવતાની સાથે પ્રેમથી બેસાવવો. સુખિતમાં હસાવવો અંતમાં પરલોકમાં પહોંચાડવો” શબ્દો પુરા થયા ને મહારાજના દર્શન થયાં. કળાવતી પોતાની કપટ જાળ વિસ્તારવા ઝડપથી ઉઠીને લેવા સામી ગઇ.

“પ્રિયા! ઉઠવાનો શ્રમ કરવાની શી જરૂર હતી? તમારા કામળ પમને શા માટે તરદી આપી.” રાજ ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“બહાલા! તમારા કરતાં કાંઈ આ દેહ અમુલ્ય નથી. આપનાથીજ સર્વ કાંઈ છે. મારા મનોરાજ્ય પર અમલ ચલાવનારા રાજ તમારો આવો પ્રેમ જોઈ આનંદીત થાવું છું.” કહી કપટ કળામાં ચતુર કળાવતી પોતાના સ્વામી ચંદ્રસિંહને હીંચકા પર બેસાડ્યા અને પોતે સામે બેસી હીંચકા નાખવા લાગી.

“પ્રિયે ! આનંદીત થાવ તેમાં શું સક ? પરંતુ તમારા નાજીક કરને તસ્દી ન આપો. આવો મારી સાથે બેસો.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“બહાલા ! આપનો આ પ્રેમ હ મેજને માટે કાયમ રહેશે કે કેમ ? તેને માટે મને સંદેહ ઉત્પન્ન થાય છે.” કળાવતીએ કહ્યું.

“કળાવતી ! આજે તારા મોઢામાંથી આ પ્રશ્ન સાંભળી વિચારમાં કુખી જાઉં છું. તારા જેવી સ્વરૂપવાન આજાનો ત્યાગ કરી શા માટે અન્યને આપું.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“બહાલા ! આપનો કહો છો તે પ્રમાણે વતીશો. પરંતુ આ સૃષ્ટિમાં કેટલીક બાબતો પોતાનો પ્રેમ અન્યને સોંપી કેટલી દુઃખી થાય છે. આનારો તો તેની કદાપિ સંભાળજ લેતો નથી. કળાવતીએ કહ્યું.

“પ્રિયે ! કદાચ તમારું કહેવું ખરું હશે. જો કે તે મનાય તો નહિજ. એવા અભાગીઓ ભાગ્યેજ હશે કે પોતાને આનાર બાળાને દોષ દઈ અન્યને આપવા જાય.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“તો શું બહાલા ! હું સ્ત્રીઓની ખોટી વડાઇ કરું છું કેમ ? તમે પુરુષોનું તાલુકા હો તેમ જણાય છે.” કળાવતીએ કહ્યું.

“ખારી ! તારું કહેવું અસત્ય તો નહીં કહેવાય. આ સૃષ્ટિમાં તેવા પશુ મનુષ્યો હશેજ કે જે પ્રેમી બાળાઓનો તિરસ્કાર કરે. તારું પ્રેમ બેતાં આ હૃદયમાં કંઈ કંઈ થાય છે અને તારો પ્રશ્ન સાંભળી મન મુઝાય છે. હું તારા માટે ક્યો સજ્જ વાપરું જેથી મારો પ્રેમ સાથે તારો પ્રેમ મળી જાય ને કહેલા પ્રશ્નનું સમાધાન થઈ જાય.” ચંદ્રસિંહે પ્રેમ દર્શાવતાં કહ્યું.

“મારો પ્રેમ કેટલો ધારો છો?” કળાવતીએ પુછ્યું.

“વહાલી! તારા પ્રેમનો શુમાર કાઢવો મુશ્કેલ છે. જેમ સમુદ્રમાં મેળ ખાશે છે તેની ગણતરી થતી નથી તેજ પ્રમાણે તારો પ્રેમ મારા પર છે.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“વહાલા! આપ આ સત્ય બોલો છો કે ઉપરનુંજ તે મને સમજાતું નથી.” કળાવતીએ કહ્યું.

“વહાલી! હું જે કાંઈ બોલું છું તે સર્વ સત્યજ બોલું છું.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

કળાવતી અને ચંદ્રસિંહની આ પ્રમાણે વાતચિત ચાલે છે. તેવામાં પહેરંઘીર ત્યાં આવ્યો અને નમન કરી બોલ્યો.

“મહારાજા! આજા હોય તો બોલું.”

“બોલા શું કહેવા માગે છે?” કળાવતીએ પુછ્યું.

“એક દૂત પત્ર આપવા આવે છે.” પહેરંઘીરે કહ્યું.

ઓ નાલાયક, મૂર્ખના સરદાર! તને ખતર નથી કે આ કચેરીનું કામ કરવાનું ઠેકાણું નથી પરંતુ આનંદનું છે. તે સ્થળે આવી તું ગરબ કરે છે બસ ચલ્યો જ અને દુતને કહે કે હમણાં ચાલ્યો જાય. દરબારના સમયે મળે. આ સમયે હું તેને મળવાને ચઢાતોજ નથી! બસ ચાલ્યો જ.” ચંદ્રસિંહે ખલેલ થવાથી કહ્યું.

“તે પ્રમાણે કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી તેને અહીં આવવા દે. વખતે કાંઈ રાજદ્વારી કામજ હશે. અથવા તો સત્યવતીનો હતો. સમજમાને.” કળાવતીએ કહ્યું. પહેરંઘીર મયો ને દુતે આવી નમન કરી પત્ર આપ્યો.

“તેનામાં શું લખ્યું હશે?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“એ તો એજ. તમારી બદનામી. પ્રજા તરફની લાગણીએ અથવા તો મારી બદનામી. જીહા પ્રેમની વાતો મને અને તમને હંમેશને માટે દુર કરનારી ફાશીઓ.”

“અહા ! આ-શું ખોલી રહી છે. રાજા પર કેટલો દાખ રાખી રહી છે. શું તું શું સમજાવી રહી છે.” જમસુસ મનમાં બોલ્યો પણ ખોલી રાજા વાંચવા લાગ્યો. વાંચતાં વાંચતાં રાજાના મૂખાવિંદ પર શોકની છાયા છવાઈ ગઈ. તે જોઈ કળાવતી ખોલી.

“બહા ! કેમ એકાએક આપતું મૂખાવિંદ કરમાઈ ગયું ? કાંઈ શોક સમાચાર તો નથીને ? શું છે જેથી અંતર દુઃખાય છે. શું સત્યવતીએ આપ અહીંયા પધાર્યા તેથી ક્રોધ ઉપજાય થાય તેના અંદો તો નથી લખ્યાને ? શું છે બહા ! ?”

“બહા ! તમારા અંદો મારા હૃદયમાં તીરોની માફક ખુંચે છે. મારા કયા અપરાધથી આ સર્વ સાંભળવું પડે છે. તે સમજાવું નથી.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“પરંતુ બહા ! તેમાં શું લખેલું છે તે તો મને જણાવશો. જણાવવામાં કાંઈ વધો હોય તો સાંભળવા માંગતી નથી. દારીની અરજ રિવકારાય તેવી હોય તો રિવકારો નહિ તો કાંઈ જરૂર નથી ?” કળાવતીએ કહ્યું.

“બહા ! તારાથી આ ચંદ્રસિંહ કાંઈ જીહાઈ રાખતોજ નથી. હું તારા મહેલે આવું છું ત્યારેજ આનંદ થાય છે નહિ તો આ હૃદય શોકથી મભરાય છે. તારા વિના આ ચંદ્રસિંહ માંડો, ઘેસો બની જાય છે. જેમ પુરવા પોતાની પ્રિયતમા હારી વિના દુઃખી

થઈ જંગલો. જંગલ ભટકયો હતો તેજ પ્રમાણે મારી દશા છે. બહાલી ! તારે ત્યાં હું ન આવ્યો ને સત્યવતીને ત્યાં રહ્યાં તેથીજ આ પ્રમાણે બોલે છે તેમ જણાય છે. જાણી ! મનમાં તેવું ન રાખવું. તું તો તેને જ્ઞેન બરાબર રાખે છે. તેના સુખથી રાજ થાય છે. પરંતુ આ જાણે સાંભળી મારું હૃદય દુઃખી થાય છે. મનુષ્ય માત્ર ભુલને પાત્ર છે. મારાથી એવો કાંઈ ગુન્હો થયો હોય તો મનમાં રાખી ભુલી જવો. પરંતુ આ પ્રમાણે ન બોલવું ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“સ્વામિન ! હવે તમારું બોલવું રહેવા દો. હું કાંઈ તમારા અપરાધ જોવા આવી નથી. આપ ચાલ્યો તેમ વર્તો તમને કોઈ રોકનાર નથી. હું તો તમારા ચર્ચની દાસી છું. મારાથી બોલાય તે આપ ક્ષમા કરો. કાંઈ આપના ગુન્હા હું ક્ષમા કરું આપ તેવું બોલી મને પાપમાં ન નાંખો. મારી તો ફરજ છે કે આપના બોલે બોલે ને પગલે પગલે અનુસરવું. સ્ત્રીનો ધર્મ છે કે પતિના સુખે સુખી અને પતિના દુઃખે દુઃખી. વળી જ્યાં પતિ જાય ત્યાંજ સતિએ જવું જોઈએ.” નાથ ! આપની પ્રત્યેક આજ્ઞા પાળવી તે મારો ધર્મ છે. કાંઈ આપને મારું કહેવું સાંભળવાનું નથી. હું તો સત્યવતીને સુખી કરવા ચાહું છું. તેનું સુખ જોઈ રાજ થવા છાજું છું. પરંતુ તે વાતને અત્યારે કાંઈ નથી. આ આવેલ પત્ર કેનો છે ? અને તેનામાં શું લખેલું છે કે જેથી આપનો પ્રવૃત્તિત વહેર કરમાઈ ગયો તેજ જાણવાની જરૂર છે.” પતિનો નાથ કરવાં તૈયાર થએલી દુનીઆમાં સતિની ગણતરી કરાવનારી હઠારોને રડાવનારી કપટકળામાં પ્રવિણ તેવી કળાવતીએ પતિવ્રતાનો આદંબર ધારણ કરી ચંદ્રસિંહને જાણે જાણે દસાવતી જમ.યાર પુછવા લાગી.

“ રાણી ! તેમાં કંઈ નથી. જાણવાથી જીવ ઉદાસ થશે. માટે હક છોડી દે. ” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ ભલે તો આપની મરજી. આપની અનીષ્ટતા હશે, તો મારે જાણવ ની જરૂર નથી. ” કળાવતીએ કહ્યું.

“ જ્યારે તારો જીવ નિરાશ થાય છે તો સાંભળ મારે અદિથી રણસેનમાં જવાનું છે. મારા ભાઈના પુત્ર રણવીરસિંહે કાગળ મોકલાવ્યો છે. તેમાં લખ્યું છે “ મારી સત્તા સોંપી દો. યા તો રણસેનમાં આવજો. ” આ ઉદ્દેશનો પત્ર છે. ” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ વળી જંગલમાંનો વાંસડો ફાટ્યો કે શું ? અત્યાર સુધી જ્ઞાન ગ્હો ને હવે લઢવા તૈયાર થયો ? ” કળાવતીએ કહ્યું.

“ બહાલી ! તેમાં શું ? એ છોકરાને મસળી નાંખવો અને મરુદ્ધર મસળવો તે મારે માટે સરખું છે હમણાજ હને ન હતો કરી નાંખીશ ” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ બહાલા ! આપને ત્યાં જવાની કાંઈ જરૂર નથી. આપણા સૈનિકો તેને સંહારી વિજય વાવટો ફરકાવતા પલકમાં આવી પહોંચશે. માટે તમે જવાનું રહેવા દો. તમે ધણી લઢાઈઓ લઢ્યા. હવે જુદાવસ્થામાં જાત રહે તો સારું કહેવાય. ” કળાવતીએ કહ્યું.

“ બહાલી ! તમારો પ્રેમ આ પ્રમાણે બોલાવે છે પરંતુ મારા સિવાય સૈનિકો કાંઈપણ કરી શકે તેમ નથી, માટે ત્યાં જ્યાં સિવાય ચાલેજ નહિ. ” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

• “ બહાલા ! આપની જ્યારે જવાની ઇચ્છા છે તો ભલે જાવ. હું તમને રોકવા બહાલી નથી. ” કળાવતીએ કહ્યું.

“ દુત ! જા. રણવીરને કહેજે હું તૈયારજ છું. ”

“જેવી ઇચ્છા” કહી દ્રુત ચાલ્યો ગયો.

“બહાણા! આપ જાવ તે પહેલાં મારા હસ્તથી સરખત પીતા જાવ કે જેથી વિજય કરી બહેણા આવો.”

“લાવ ! તારા હાથથી મળતો સરખત કયો અભાગીઓ ન પીએ ?” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

કળાવતીએ સરખતનો પ્યાલો આપ્યો રાજાએ તે પીધો પછી કહ્યું, “બહાણી ! હવે હું જઈશ !”

“હા ! આવજો” કળાવતીના સ્ખલે સંભળી રાજા ગયો કે તરતજ સમરસિંહ આવ્યો કળાવતીએ આનંદમાં આવી. સરખતમાં વિષ મેળવેલો પ્યાલો આપ્યો. તે સમયે પીધો અને ગયો. મહેલમાંથી નીકળતા મળે કાંટા મોંઢાવા લાગ્યા. તે સાથેજ રામચરણ પહોંચી ગયો.

પ્રકરણ સાતમું.

—રણમયદાનમાં—

રણમયદાનમાં ચંદ્રસિંહના તેમજ રણવીરસિંહના સૈનિકા આમસામી યુદ્ધ ચલાવી રહ્યા છે. તેવામાં રણવીરસિંહ અને ચંદ્રસિંહ એક બીજાની સામે આવ્યા. રણવીરને જોતાંજ ચંદ્રસિંહ બોલ્યો,

“કોણ રણવીર કે ?”

“કોણ મારો પ્રતિ રૂપિં ચંદ્રસિંહ કે ?”

“મને તારીજ જરૂર હતી.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ અને મને પણ તારી સાથે મુકાબલો કરવાની ઇચ્છા હતી.”

“ તું મારી બરાબર નથી કે હરાવી શકે.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ ચંદ્ર ! તું બુદ્ધો, મારા જેવા યુવાનને જીતી શકીશ ?
તુટેલું હથિયાર તેજદાર હથિયાર પાસે કાંઈ કામતું નથી. તેવોજ તું
મારી સામે દેખાય છે. હઝારો તારા વચ્ચે ચંદ્રનું તેજ પ્રકાશી
તીકળે છે. હઝારો બકરીઓ સિંહનો અવાજ ન સમજીએ હોય
ત્યાંસુધી બેં બેં કરે છે અને સિંહનો અવાજ સાંભળતાં શાંત થઈ
જાય છે. હઝારો નદીઓના અવાજને જેમ સમુદ્ર ઢાંકે છે તેજ
પ્રમાણે મારી અળકતી અસીધી તું શાંત થઈ જઈશ. તે કરતાં માફ
રાજ મને આપી સુખે રહે.” રણવીરસિંહે કહ્યું.

“ રણવીર !

પડી મુજ સામે નકામી જાંઘી ગુમાવે તું.

થઈશ પાયમાલ પડી મુજ સામે તું.”

“ હઝારો કુતરાના ભસવાથી શું મદમસ્ત ગજરાજ ડરી
જશે ?” રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“ ઓ યુદ્ધમાં નાશ થનારા છોકરા ! જ્યારે તારી યુદ્ધ
કરવાની ઇચ્છા છે તો હું તૈયારજ છું. હું યુદ્ધ કરવા માટેજ
સમરાગ્રજીમાં આવ્યો છું. ઓ નાદાન ! મારી સાથે દુસ્મનાઈ કરી
તે સિંહની ગુફામાં પ્રવેશ્યા બરાબર છે.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ “ શું હું જાણી જોઈ માફ મહોત મામતો હઈશ ? માફ
સર્વસ્વ હુંટાવા હઈશ ? ના. ના. તેમ નહિજ અને.”

“ આ સમયે તારા માટે તેજ પ્રમાણે બન્યું છે.”

“જે થયું તે સારૂ થયું અને જશે તેપણ સારૂજ જશે. માટે બોલતો અંધ થા.” રણવીરસિંહે કહ્યું.

“રણવીર ! યાદ રાખજે કે જીત હમારી છે.”

“ચંદ્ર ! તું પણ જોષલે જે કે જીત હમારીજ છે.”

“રણવીર ! હજી પણ કહું છું કે સમેજી જા. નકામે જીવ ગુમાવા તૈયાર ન થા વૈરનો ધરાદો છોડી દે તત્વાર ચાલ્યા પછી અટકશે નહિ. અને તું અચશે પણ નહિ.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

ચંદ્ર ! આ રણવીર પોતાની ઇચ્છા કદાપિ કાળે ફેરવનાર નથી. મારામાં હવે વિચારવાની શક્તિ રહિજ નથી. તો કહે ? હું કેવી રીતે વિચારું. વળી હું મ્હોતથી ડરતો નથીજ. ક્ષત્રી હમેશા મૃત્યુ સાથેજ મિત્રતા આપે છે. જે હું મૃત્યુથી ડરતો હોઉં તો પછી તારી સામે પડનાં વિચાર કેમ ન કરું ?” રણવીરે કહ્યું.

“જ્યારે એટલી દિંમત છે તો યાદ રાખજે તારીજ તત્વારથી તારું શિષ ધડથી જીવું પડશે” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ઓહ ! તારામાં મને મારવાની શક્તિજ ક્યાં છે ? તુ તો મૃત્યુનો મહેમાન છે હું યુવાન છું.” રણવીરે કહ્યું.

“ઓ નાદાન ! હું ધરડો છું તેથી શું થયું. આ હસ્તમાં હજી સમશેર પકડવાની શક્તિ છે. તારા જેવા અનેકને સંહારવા આ હસ્તો તાકાત ધરાવે છે. સમજ્યોને.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ઓ કાળના મહેમાન ! તારામાં તે શક્તિ હવે નથી. હતી પરંતુ જીવડો થયો તે દિવસથીજ તારો ત્યાગ કરી ચાલી ગયો છે. તારા જેવા મ્હોડેથી શક્તિ દર્શાવનાર નામદોં મેં ધણા જોયા અને હજી પણ જોઈશ. આ બહાદુર રણવીરની સમશેર તારા રૂધિરનું

પાન કરશે. તે સાથે તારા અનેક સૈનિકોને ભૂ પીતા કરશે. ચંદ્ર ! તારા શબ્દો હૃદયમાં કોષ પ્રગટાવે છે, અને તેમાં તું જરૂર ભળીશનું થશે.” રણવીરસિંહે કહ્યું.

“ રણવીર ! તેમ બનતાં પહેલાં અનેકના શિષ્યો આ રણશૂંભમાં રખડતા જણાશે. અનેક બાળકો પિતા વિનાના થશે. અનેક સ્ત્રીઓ પતિ વિહિન થઈ, વૈધવ્ય દશા પ્રાપ્ત કરશે ત્યારેજ તે બનાવ બનશે. પરંતુ તે બનવું અશક્ય છે તારા હસ્તમાં રહેલી તલ્વારના મારા એકજ પ્રહારથી જમીન પર પડશે.”

“ ચંદ્ર ! તું ભુલે છે. મારા હસ્તમાં રહેલી તલ્વાર તારા પ્રહારથી ભૂમિપર નહિ પડે. પરંતુ તારા દેહના ટુકડે ટુકડા કરીનેજ ભૂમિપર પડશે તું તલ્વાર ચલાવતાં હરે છે. કારણ કે તું કાયર છે વીરો તો હંમેશાં તલ્વારથીજ પોતાનું શોષ સત્તુને બતાવે છે. પરંતુ તું તો મુખથીજ બોલી બતાવે છે.”

“ હું તલ્વાર ચલાવતાં હરું છું. કેમકે હું તારો કાકો છું. મારા હૃદયમાં તારા માટ દયા છે પ્રભુએ કાકો તે પિતાને ઠેકાણે નિર્મર્થ છે. તું મારો પુત્ર છે. તેથી તારાપર તલ્વાર ચલાવતાં આ હસ્ત અટકે છે ” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ શું તું કાકો નહિ. તું દયાથી તલ્વાર નથી ચલાવતો એમ નહીં પરંતુ મૃત્યુના ભયથીજ અટક્યો છે. આ રણવીર અણસમબુ નથી કે તારા શબ્દો સત્ય માને.” રણવીરસિંહે કહ્યું.

“ હાથ ! મારામાં પણ આટલો અવિશ્વાસ ! ” બોલતો ચંદ્ર એકાએક બેશુદ્ધ થયો. રણવીર કોષથી પોતાના સૈનિકો સાથે ત્યાંથી આશ્વો ગયો ચંદ્રના વફાદારો તે સ્થળે તેને ભણ મથા.

પ્રકરણ આઠમું

અચાવ અને છેવટ

હવે આપણે કળાવતીની સ્થિતિ નિહાળીએ.

અત્યારે તેને પોતાના મહેલના ચાર પહેરગીરોને બાંધી સુવાડ્યા છે. તે હાથમાં શીશી લઈ ઉભેલી છે.

“અહા! આ શું મજબ. મેં આખી શીશી ખાલામાં નાંખી હતી. છતાં પણ કંઈ અસર થઈ નહિ. તે તો સ્વરખતબ થઈ ગયું. મારી ઇચ્છાએ ધુળમાં મેળવી નાંખી. તિવ્ર વિષ કંઈ પણ અસર કરી શક્યું નહિ. તેનું કારણ શું? શું ખાલામાં તો ફેરફાર નહિ થયો હોય. ના. ના. તેમતો નથી થયું તો પછી શાથી અસર ન થઈ? શું ચંદ્રસિંહ વિષ પાચન કરી શકે છે? નહિબ. તો પછી તે ધારા શાથી થવો જોઈતો હતો. છતાં પણ જીવીત શાથી રહ્યો હતો? શું વિષમાં ફેરફાર હતો? નહિબ. બસ! હું તે પ્રયોગને પુનરપિ અજમાવી જોઉં. અત્યારે આ ચારે ચમદાર પહોંચવાના. તેઓ આ વિષ પ્રયોગથી આ લોક છોડી પરલોકમાં ચાલ્યા જવાના.

ઘણું બચંકર તિવ્ર વિષ પાચું હતું
 છતાં ન કંઈ શુભ પરિણામ નિપજ્યું.
 ભમંકર તિવ્ર વિષની શીશી હસ્તે ધારી છે,
 પાછ આ ચારેને અજમાવું પ્રયોગને.”

હઠી કળાવતીએ બચકર વિષ પહેલા પહેરગીરના મોઢામાં નાખ્યું. તે સાથેજ તે કુમે પાડવા લાગ્યો.

“ હાય ! હવે મિસલ નબ છે. ”

માયો અને પલકમાં ઝેરી નામણે,
કેઈ છું હા ફરીયાદ એ પ્રશ્ન પૂને.

કહેતો પહેરગીર આઘાટવા લાગ્યો. આત્મા લેના પિંજરમાંથી નિકળવા ચત્ત કરવા લાગ્યો. તેટલામાં ઝેરી નામણે બીજા પહેરગીરને ઠંક દીધો.

“ હાય ! હાય ! કળવતું કપાલ નબ છે. ”

મયો એકાલ બચકર નામણથી,
ફુનીઆ છોડી નહિં ઝેરી નામણથી.

આ પ્રમાણે હઠી પહેરગીર જાત મયે, બંનેના આત્માના લોક છોડી ચાલ્યા બધા.

હવે કળાવતીએ ત્રીજા પહેરગીર પર પ્રયોજ અજાણવા તૈયાર મધ. પરંતુ પહેરગીર અટકાવી કહેવા લાગ્યો.

“ હાય ! એક તો અહિં આત્મા વળી દેરાથી અજાણ્ય તે સાથે મૃત્યુને મળવું તે ન્યાય ક્યાનો ? ”

“ બસ ! સુપ રહે. ” હઠી કળાવતી ઉડેં ઝેરી નામણે તેને એર માધું આ સાથેજ પહેરગીર મમરાવા લાગ્યો. મરતાં મરતાં બોલ્યો.

“ મધ સુખની આજ્ઞા આ નામણથી,
આત્મા મુઝાવ છે આ ઝેરી નામણથી ”

કહેતાની સાથેજ આત્મા જોણીઆનો ત્યાગ કરી ચાલ્યો ગયો. હવે ફક્ત એકજ બાકી રહ્યો હવે તેને અપાઠમાં ઝેરી નામણે લીધો. પોતાના વરક આત્મીને પહેરગીર મૂળવા લાગ્યો અને બોલ્યો.

“ મહારાણી ! પ્રશ્નનો કાંઈ ડર રાખી મારા પર કબા કરો. ”

“શું દયા ? ઓ મૂખના સરદાર આ ત્રણ લાસો થઇ. તેમનું ખૂન કરતાં વિચાર ન કર્યો તો હવે તારી દયા ? નહીં. ચાલ મ્હોં ફાંક નહિ તો બચ્ચર જરતીથી ઝેર નાખવું પડશે.

આવી છું ગુસ્સા મઢી ઓ મૂખના સરદાર !

કરવાની ખૂન તારું છું ઓ મૂખના સરદાર !

ચાલ ઉતાવળ કર.” કળાવતીએ કહ્યું.

“હાથ !” કહી પહેરગીરે મોઢું ફાડ્યું તે સાથેજ ઝેરી નામણુ ઝેર ટપકાવ્યું અંતમાં પહેરગીરે બેઠો.

“આવે છે દયા સર્વમે જોઇ હાલતને.

ન આવી દયા મારી ઝેરી નામણુને

ઓ રામ.” કહી પહેરગીરે છેલ્લો શ્વાસ મુક્યો. કળાવતીએ ચારે બજો ઉંચકી દૂર નાખ્યાં

આપણે જેવું જોઇએ કે આ ચાર કેવી રીતે ફસાયા.

સમરના મક્કા પછી રાણીએ ચાર પહેરગીરો જે દરવાજા પર હતા. તેમને ઉપર બોલાવ્યા તેમને બોલાવતાં પહેલાં તેણે વિષ પ્રયોગ અજમાવવા શીશી તૈયાર રાખી હતી અને પહેરગીરોને ફસાવવા બરશીના ચોસલામાં બેશુદ્ધિની દવા બેળવી તૈયાર કર્યાં જ્યાં પહેરગીરો ઉપર આવ્યા એટલે તેણીએ હાથ બદલનું ખાતુ કઢાવી ખવડાવ્યા પહેરગીરોએ ખાધા તે સાથેજ બેશુદ્ધ થયા. રાણીએ તે અવસ્થામાં દોરકાથી બાંધ્યા અને જંગલ ચર્તાજ વિષની પ્રયોગ અજમાવ્યો. આ કામ પૂરું થતાંજ દાસી ત્યાં આવી. તેને મહારાણેલી જોતાં ઝેરી નામણુ પુછરા લગી

“દાસી ! શું સમાચાર છે. શા માટે મહારાણેલી જણાય છે ?”

“મહારાણી ! કાંઈ કહેવા જેવું નથી રહ્યું.” દાસીએ જવાબ આપ્યો.

“પરંતુ છે શું તે તું મને કહે ? આ પ્રમાણે કેમ કરે છે ?”
કળાવતીએ પુછ્યું.

“કહેતાં જીભ ઉપડતી નથી.”

“એવો તો શું શોક પ્રદ બનાવ બન્યો છે. ચાલ ઉતાવળ
કર.” કળાવતીએ કહ્યું.

“મહારાણીશ્રી ! મહારાજા યુદ્ધમાં.....”
દાસી બોલતાં અટકી ગઇ.

“વિષય પામ્યા એજ કે ? તેમાં તું મહારાજા છે શું કરવા ?”
કળાવતીએ કહ્યું.

“ના. ના. તેમ નથી થયું.” દાસીએ કહ્યું.

“તો શું થયું છે તે કહેની.”

“મહારાજા સ્વર્ગવાસી થયા.”

“હામ ! મને અરબાદ કરતા મયા.” કળાવતીએ ઢોંગ શરૂ કર્યો.

“મહારાણી શાંત થાવ.”

“હામ ! કોઇ કટાર લાવ.” કળાવતીએ કહ્યું.

“મહારાણી ! સાહસ કરે શું સાર કાઢશો ? નકામા પ્રાણુની
હાની કરશો.” દાસીએ કહ્યું.

“બહાલા વિના શી રીતે જીવાશે. હવે વૈધવ્ય દશા શી રીતે
પળાશે.” અંતરથી હસતી અને બહારથી રડતી પડતી જેરી નામજુ
દાસીને પ્રપંચમાં ફસાવવા લાગી.

“રાણી સાહેબ ! શાંત થાવ. મહારાજા આ પ્રમાણે કરે કાંઇ
પાછા આવવાના હતા. હવે શાંતિ ધારણ કરો.”

“પતિ વિયોગ શી રીતે સહન થાય. આ સંસારમાં પતિ
વિના કેમ રહેવાય. હામ ! નામ ! આપે માફ કર્યું ન માન્યું અને
રણમયદાનમાં મયા. અતે આ દશા પ્રાપ્ત કરાવી.” કહી જેરી નામજુ
પૃથ્વી ઉપર પડી. દાસી સારવાર કરવા લાગી. કળાવતી કંઈક

શુદ્ધિ આવી એટલે ત્યાંથી ચાલી ગઇ. તેવામાં રણવીરના સૈનિકાએ પ્રવેશ કર્યો. તેને જોતાજ ઝેરી નાખણ કુકાડો મારી બોલી.

“તું કાણ છે. અને શા માટે રણ વિના અંદર આવ્યો છે ?”

“રાણીશ્રી ! હું રણવીરસિંહ તરફ કષ્ટ સંદેશો કહેવા આવ્યો છું.” આ મતુક વ્યક્તિએ સત્ય કારણ પ્રદર્શિત કર્યું.

“બોલ ! શું કહેવા આવ્યો છે ?”

“ચંદ્રસિંહનો નાશ કર્યો”

“કોને નાશ કર્યો ?” કળાવતીએ પુછ્યું

“અદાદુર રણવીરસિંહે” દુતે કહ્યું.

“અસ ! એમને ? હવે તું અહીંથી ચાલ્યો જ મારે તારું કહેવું સાભળવું નથી.” કળાવતીએ કહ્યું.

“રાણીશ્રી ! નામદારને હુકમ સાભળવો જોઇએ.”

“કહી દે. ચાલ વાર ન કર” કળાવતીએ કહ્યું.

“તાંએ થઇ સુખી થતુ છે કે સામે થઇ ચમદ્રામ જવુ છે ?” દુતે પુછ્યું.

“તેનો પ્રત્યુત્તર હાલ મળવો મુશ્કેલ છે”

“જેવી ઇચ્છા” કહી દુત ચાલ્યો ગયો

હવે આપણે એશુદ્ધ પડેલા રાજા ચંદ્રસિંહની સ્થિતિ નિહાળીએ. અત્યારે તે બાગમાં પડ્યો છે. તેની પાસે તેનો વફાદાર અંજ-રક્ષક પ્રતાપસિંહ ઉભો છે. તે જાગૃત કરવા ચતન કરી રહ્યો છે

“મહારાજ ! જાગૃત થાવ.”

“પા.....આ.....આ.....ણી.....” ચંદ્રસિંહે ગુદગા સ્વરે કહ્યું.

“ઓ મહારાજ ! હમણાં આવે છે પાણી” પ્રતાપે કહ્યું.

“હું હમણા ક્યાં છું ?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“આપના ઉશ્વનમાં.” પ્રતાપસિંહે કહ્યું.

“હું અહિંઆ ક્યાંથી ? લઢાઈનું શું પરિણામ આવ્યું ? બોલ પ્રતાપ બોલ ” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“મહારાજા ! સર્વત્ર વાત પ્રસરી ગઈ કે મહારાજા પડ્યા.” પ્રતાપે અફવા સાથે યુદ્ધનું પરિણામ તેમાંજ દર્શાવી દીધું.

“હાપ !

સમજણ પડી હવે, તમે શત્રુને શિર નમાવ્યું,

જેને હઝારો નમના હતા, તેણે હવે શિર નમાવ્યું.

અપસોસ ! પણ, જે ગગ્ગ હઝારોને નમાવતો હતો તે નિમકહરામોની અફવાથી નમી પડ્યો. ઓ સમશેર ! તે પણ અંતમાં હજો દીધો. તને હઝારોનું રક્ત પાછું સંતોષી છતાં પણ માલિકને હજો દીધો.

જે મહારાજા ! હજો થયો. પરિણામ અનિષ્ટ આવ્યું.” બોલતી દાસી તે સ્થળે આવી.

“કેમ શું થયું ?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“મહારાણીશ્રીએ દેહત્યાગ કર્યો.” દાસીએ કહ્યું.

“શું કળાવતીએ ? ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“હા ! તેઓજ દુનીઆ છોડી આદ્યા ગયા.” કહી દાસી આંસી ગઈ

“પ્રતાપ ! માફ કર્યું માનીશ ?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“વફાદારી પૂણું કરતાં જીવ આપીશ ” પ્રતાપે કહ્યું.

“તો આ દેહના ટુકડા કર.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“શું તેનું નામ વફાદારી ?” પ્રતાપે પુછ્યું.

“હા પ્રતાપ ! તેજ વફાદારી.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ઓહ ! આ હું શું સંભળી રહ્યો છું ?” પ્રતાપે કહ્યું.

“વિલંબ ન કર. જલ્દિ કર.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ઓહ ! શું આ પ્રમાણે માલિક પ્રત્યે વફાદાર રહેવાનું હશે ? પોતાના માલિકનું ખુન કદાપિ નોકરથી થવું હશે ?

ઉઠાવું કદાપિ હરત તો તે તુટી પડે.

ચલાવેલી તલ્વાર મુજ દેહ પર પડે.

“પ્રતાપ ! તું પણ નિમકહરામ થનો હોય તેમ જણાય છે, દુઃખ સમયે પોતાનું ડામ રહેતું જ નથી.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“આપ જ્યારે નિમકહરામ ગણા છો તો તૈયાર થાવ.”

“શુ તું માફ ખુન કરીશ ?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“જી, હા. નક્કી આપનું ખુન કરીશ.”

“તો લે આ સમશેર.” કહી ચંદ્રસિંહે તલ્વાર આપી

“પરંતુ નામદાર ! આપનો ચહેરો મારા સામું હશે ત્યાં સુધી મારાથી તલ્વાર નહિ ઉઠાવાય.” પ્રતાપે કહ્યું.

“તો લે મેં માફ આ મોઢું ફેરવ્યું.”

“તો મેં પણ તલ્વાર ઉઠાવી.”

“ચાલ કર ઉતાવળ.” વફાદાર પ્રતાપ મારવું કે ન મારવું તેનો વિચાર કરે છે, તેવામાં કળાવતી ત્યાં આવી. તેને જોતાજ ચંદ્રસિંહ ચમક્યો ને બોલ્યો.

“કાણુ કળાવતી !”

“કાણુ ચંદ્રસિંહનું પ્રેત ?” કળાવતીએ પુછ્યું.

“કળા ! તું કેને પ્રેત કહે છે ?” ચંદ્રસિંહને પુછ્યું.

“તને ! તું શું રણવીરસિંહના હરતે માર્યો નથી ગયો ?” કળાવતીએ પ્રેત જણી દુઃખારથી કહ્યું.

“ઓ કપટી કળા ! તારો પ્રેમ હવે જાણ્યો. મારા મધુ સમાચાર જાણતાજ તારે આત્મધાત કરવો જોઈતો હતો. ખરેખર ઓ કાઈની યદ્ધ નથી ને યવાની નથી. તે તો દમાખોરજ રહેવાની” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“થું હું દમાખોર છું ?” કળાવતીએ પુછ્યું.

“હા ! તુંજ દમાખોર.” કહી ચંદ્રસિંહ મારવા માટે દોડ્યો. તેવામાંજ રણવીરસિંહ સૈનિકા સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

“સખુર !” રણવીરસિંહે કહ્યું.

“કેણ રણવીર ! ?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“હા. હું રણવીર. પરંતુ તું મદદ થઈ એક અળખા પર હાથ ઉપાડે છે ?” રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“તારે તેમાં વચ્ચે આવવાની કાંઈ જરૂર ?” ચંદ્રસિંહે પુછ્યું.

“ક્ષત્રીના ધર્મ છે કે અળખાની વહાર કરવી તો પછી હું જા માટે વચ્ચે ન આવું ?” રણવીરસિંહે પુછ્યું.

“રણવીર ! તું આ સ્થળતો ત્યાગ કરી ચાલ્યો જ.”

“જા માટે ચાલ્યો જાઉં ? હું મારા રાજ માટે તારું ખુન નરીજી. સર્વ સત્તા હસ્તગત કરીજી ત્યારેજ જાઉંજી.”

“રણવીર ! વિચાર કર. હું તારો કાકા છું.”

“તો રાજ સત્તા સોંપી દો. હું આપનોજ ભત્રીજો છું.”

“રણવીર ! રાજ સત્તા ? તે તારીજી છે. હું નિમિત્તજી છું. અંતે રાજ તારુંજી છે” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“તું મને હજે છે. જ્યારે આ પ્રમાણે હતું તો પ્રથમથીજ મારે સ્વાધીન કરવું હતું. જા માટે રણમયદાનમાં આવ્યો હતો. દમાખોર ! મોલ્લ તું મને નાદાન સમજી પ્રપચ્ચા ફસાવી રહ્યો છે. મારા બહાદુરો ! આ દમાખોરને પકડો.” રણવીરે કહ્યું.

સૈનિકો રણવીરસિંહની આજ્ઞા ચતાંજ પકડવા ધરયા બહાદુર ચદ્ર પોતાનો બચાવ કરવા ચતન કરવા લાગ્યો. તેનો અંતરિક્ષક પ્રતાપ સર્વને દુર રાખતો હતો. પરંતુ અનેક પાસે તેમનું શું જોર ? અચી છેવટ પકડાયા. તેવામાંજ બહાદુર આરવટીઆ ચતુરસિંહ સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યા.

“બસ બચાવદાર !” કહેતો વીરરનેહ ઘોડાને હોડાવતો ત્યાં આવી ઉભો રહ્યો.

“કાણુ રનેહ !”, કળાવતી બોલી ઉઠી.

“હા રાણી હું રનેહ ! કેમ એળખાણ પડે છે ને ?”

“રણવીર ! મને બચાવ.” બહાદુર રણવીર કે જેણે વિજય પ્રાપ્ત કર્યો હતો તેને કહ્યું.

“બસ ચુપ રહે.” કહેતો ચતુર ત્યાં આવ્યો.

“કાણુ ચતુર ! !” ચંદ્રસિંહ બોલી ઉઠ્યો.

“જી. આપનો પુત્ર ચતુર !” ચતુરે કહ્યું.

“હાય ! સમરે દગો કર્યો.” કળાવતી બોલી.

“હવે તે દગાનું પરિણામ શું આવે છે તે બરાબર જોજો.” ચતુરસિંહ કહ્યું.

“પરિણામ ! રાજદોહીઓ માટે જે શિક્ષા છે તેજ શિક્ષા તેને ચરો.” રનેહચિહ્ને કહ્યું.

“અરે તેનાથી પણ વિશેષ સજા તેણીને થવીજ જોઈએ.” આરવટીઆ સત્યાસિંહે કહ્યું.

“બસ ! આને પકડી લ્યો.” રનેહે કહ્યું.

“હાય ! મને કાષ્ટ બચાવો.” કળાવતી કહ્યું.

“હવે તો પ્રભુને ધેર સિધાવો.” રાયસિંહ આરવટીએ કહ્યું.

“ હાથ ! મને કોઈ ખતાવનાર નથી ?” કળાવતીએ પુછ્યું.

“ હઝારોને દગો દેતા વિચાર કર્યો હતો !” રનેહસિંહે પુછ્યું.

“ રણવીરસિંહ ! મારા પર દયા કરો. ” કળાવતીએ કહ્યું.

“ રણવીરસિંહ ! શું વિચાર છે ચંદ્રસિંહને મુક્ત કરવા છે કે હુકમ કરી દેહનો અત આણુવો છે ?” રનેહસિંહે પુછ્યું.

“ હું મારા સ્વહસ્તેજ તેમને મુક્ત કરું છું ” કહી રણવીરસિંહ બેડીઓ બોલી નાખી અને પમમાં માથું મુકી બોલ્યો.

કરો ધ્રમ મુજ ગુન્હાઓની પિતા !

ગણાથો અધમ હું ગુન્હેમારોમા પિતા !

“ રણવીર શૌર ન કર. રાજપ્રાપ્તિ માટે તું સર્વ કાંઈ કરી રહ્યો હતો, પરંતુ સદ્બુદ્ધિ આવતા હું રાજી થયો છું.”

“ ચંદ્રસિંહ ! મારા તરફ દયાની દૃષ્ટિ” નેને બોલતા અટકાવી ચંદ્રસિંહ બોલ્યો.

“ ઓ કપટ કળામા નિપુણ કળાવતી ! શું હું તારાપર દયા કરું. ખસ તું આ રથળથી ચલી જા. તારું કાળું મોઢું સંતાડ ”

“ જશે ક્યાં ? હવે તો તેનો અતજ આવશે ” કળાવતીએ કહ્યું.

“ ખસ ! જીજને આમળ ન લખાવ. પ્રથમના પ્રેમની વાત કરે છે તો ચતુરસિંહને મારી નાખવા તું કદાપિ તૈયાર ન થાત. ” રનેહસિંહે કહ્યું.

• “ હવે દયા કરું ? ઓ કપટકળામા નિપુણ કળાવતી ! તુ હવે ફસાવી શકે તેમ નથી તારી પ્રથમથી જાણ હવે ચિરામ મઠ છે. તેં મારે તેમજ મારે વંશનું સત્યાનાશ કાઢવાનું નક્કી કર્યું હતું

તે પ્રેમપૂર્ણ કળાવતી તુ નહિ પરંતુ ઝેરી નાગણુ છે. તો શું હું તને બચાવું.” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ રણવીરસિંહ !.....”

‘ નહિ જ્યારે તારા પતિનું ખુન કરાવવા તેમજ તેના વંશનું નિકંદન કાઢવા તૈયાર થઈ તો પછી હું તારા પર ક્રવી રીતે દયા દર્શાવું. તું જ્યારે તારા પતિની ન થઈ તો અન્યની શું થઈશ. માટે તારા પર તો દયા નહિજ થાય. ”

“ શું દરેક માણે અપમાન કરેશે. કોઈ અને શરણુ નહિજ આપો ? ” કળાવતી કહ્યું.

“ હા ! તેમજ થશે. ” ચંદ્રસિંહે કહ્યું.

“ બસ. બસ હું હવે આત્મ હત્યાજ કરીશ તમારા હસ્તે સરવા કદતાં મારા પોતાના હસ્તે મરવું તે હું ઉત્તમ ગણીશ. ” કહી સવનો નાશ કરવાની ઇચ્છાવાળી ઝેરી નાગણુ કટાર પેટમાં ઘોંચી શ્વેતુ વશ થઈ.

ઉપસંહાર.

ઠાઠા વાંચકો ! રાણી કળાવતી હવે ઉપરાંત સ્વતંત્રતાને પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છા ધરાવતા પોતાના હસ્તેજ પોતાના પગ પર કુહાડો માર્યો અને કરેલા દગાનો ભોગ થઈ. રણવીરસિંહે ખુશામદી દોસ્તોનું કહેલું સત્ય માની ખુશામદી વિષનું પાન કરી પોતાના વડીલ સાથે યુદ્ધમાં ઉતર્યો તો પરીણામ શું આવ્યું તે જોયું. તો ઠાઠા વાંચક હંમેશાં સદ્ધર્મ તરફ નજર રાખ. પાપથી ભાગ અને દરજ બળવવા તૈયાર થા.

જ

શાંતિ !

શાંતિ !

શાંતિ !

કવિ કૃષ્ણપ્રસાદ કૃત.

નવલકથાઓ.

કૃષ્ણ-વીણા

૩૧.આ પા.

૧-૮-૦

નરપિશાચ

૧-૮-૦

પ્રતિજ્ઞાની પૂર્ણાહુતિ

૨-૦-૦

ઝેરી કટાર

૧-૮-૦

વેરી કે પ્રેમી ?

૦-૮-૦

દોસ્ત કે દુશ્મન ?

૧-૮-૦

દગાબાજ દોસ્ત

૧-૮-૦

દાનવ કે માનવ ?

૦-૪-૦

કાળની મૂર્તિ

૦-૮-૦

મધુર મેના

૨-૦-૦

મનહર-માયા

૨-૦-૦

ચંદ્રમોહીની

૨-૦-૦

સુકન્યા

૦-૪-૦

પ્રેમી યુગલ

૦-૪-૦

મળવાનું કેકાણું:-

બટ પ્રધર્મ એન્ડ કું

લુકસેક્સર શાહ શંકરલાલ મથુરદાસ દોહદ.

